

*Fremmede skadelige arter -
vi må handle nå!*

*Heidi Sørensen, statssekretær
DN-konferanse, Stjørdal 13.10.08*

Stanse tapet i naturmangfold innen 2010

Foto: Ann Elin Sørensen

2

Miljøverndepartementet, *Fremmede skadelige arter – fra strategi til handling, Stjørdal 13.10.08*

Regjeringen har som ambisjon å stanse tapet av naturmangfold innen 2010. En styrket innsats mot fremmede arter er et nødvendig skritt i arbeidet med å stanse tapet av naturmangfoldet.

Globalt sett er menneskeskapt spredning av arter en av de største truslene mot naturmangfoldet.

FNs konvensjon om biologisk mangfold forplikter oss så langt det er mulig, å hindre innføring av samt kontrollere eller utrydde arter som truer økosystemer og arter.

Trussel mot natur og næringer

- Betydelig trussel mot dyr og planter, og mot naturbaserte næringer
- "Laksedreperen" Gyrodactylus: årlig 200-250 mill. kr i tap

Foto: Tor Atle Moe

3

Miljøverndepartementet, Fremmede skadelige arter – fra strategi til handling, Stjørdal 13.10.08

•"Mordersneglen", "monstermarihøna" og "laksedreperen", dvs. Gyrodactylus som dere ser på bildet, har ført til at miljøproblemene knyttet til fremmede arter har fått økt oppmerksomhet de siste årene.

•Fremmede arter utgjør en betydelig trussel mot dyr og planter i norsk natur, og mot naturbaserte næringer (fiskeri, akvakultur, landbruk, skogbruk og naturbasert reiseliv).

•Det finnes ikke en oversikt over totale kostnader ved fremmede arter i Norge, men det påfører samfunnet betydelige økonomiske og økologiske tap.

•Laksedreperen" Gyrodactylus fører til årlige samfunnstap i størrelsesorden 200-250 mill. kr. Den la beslag på 45 mill. kr. av Miljøverndepartementets budsjett for 2008

•Vi har ikke råd til mange flere slike problemer!

Polisk latterfrosk i feriekofferten...

- Polsk latterfrosk sprer seg på Finnøy
- Gutt tok med rumpetroll til Finnøy fra ferie i Polen
- Latterfroskens konserter mer høylytte og intense enn den norske damfroskens kvekking
- Behov for økt bevissthet om fremmede arter hos ferierende nordmenn

Foto: Svein Imsland

Lokalavisa Øyposten meldte forleden dag om at polsk latterfrosk sprer seg på Finnøy i Rogaland.

For noen år siden tok en gutt med seg rumpetroll fra en ferie i Polen og satte dem ut i Hauskjevvatnet på Finnøy

Latterfroskens konserter er mer høylytte og intense enn den norske damfroskens kvekking. Den norske damfrosken er svært sjelden og utryddingstrua.

Det er behov for økt bevissthet hos ferierende nordmenn om problemer med å innføre fremmede arter til Norge.

En art som "banker på døra"

- Furuvednematoden, fins i treemballasje og tømmer
- 1 millimeter stor rundorm - kan ta livet av barskog
- Arten ennå ikke påvist i Norge
- Landbruks- og matdepartementet utarbeider nye importkrav til treemballasje

Furubukk – bærer av furuvednematode

Foto: Karsten Sund/Torstein Kvamme, NHM, UiO

- Furuvednematoden er en ca 1 mm lang rundorm som er et alvorlig skadedyr på furu. Furubukk (bildet) er en av bærerene av denne rundormen.
- Arten sprer seg nå raskt i Øst-Asia hvor nær 10 000 kvadratkilometer furuskog er angrepet.
- Arten lever naturlig i Nord-Amerika, men har blitt spredt med tømmer og treemballasje, også til Europa hvor den har gjort stor skade i Portugal.
- I varmere strøk forårsaker arten skogdød i løpet av kort tid, mens den i nord gir vagere symptomer som kan ligne andre skogskader.
- I Sverige har man i 2008 funnet furuvednematoder i treemballasje fra Portugal.
- Arten er ennå ikke påvist i Norge, men faren for innførsel og spredning er fortsatt stor på grunn av import av tømmer- og treemballasje.
- Hvis furuvednematoden påvises i norsk natur er det aktuelt med meget dramatiske bekjempelsestiltak, som nedhogging av alle bartrær over store arealer.
- De økonomiske konsekvensene for skogbruket kan bli dramatiske hvis arten kommer til norsk natur.

"Svartelista"

- Artsdatabankens liste over fremmede, skadelige arter
- Økologiske risikovurderinger av 217 fremmede arter i Norge

Iberiaslagsneglen

Foto: Tore Høyland

Bilde: Iberiaslagsneglen er en introdusert art som har spredd seg raskt i Norge, til frustrasjon for mange hageiere.

Artsdatabanken la i mai 2007 frem en liste over fremmede, skadelige arter av et utvalg av de nesten 2500 fremmede artene vi har i Norge idag, den såkalte "Svartelista".

Svartelista er en oversikt over fremmede arter som kan påvirke økosystemer og stedege arter i Norge.

Lista er basert på økologiske risikovurderinger av 217 fremmede arter som allerede forekommer i Norge.

Svartelista blir et viktig redskap i det videre arbeidet med fremmede arter.

Svartelista innebærer en forbedring av kunnskapsgrunnlaget for tiltak i sektorene. Enklere å prioritere myndighetenes innsats på dette området.

Med både strategien og svartelista på plass er det lagt til rette for et mer målrettet og offensivt arbeid med denne trusselen mot Norges naturmangfold.

Strategi mot fremmede skadelige arter

- Strategi fra 2007
- Føre-var
- Sektoransvar
- Økosystemtilnærming
- Miljøpåvirker betaler

Foto: Heidi Hansen

7

Miljøverndepartementet, Fremmede skadelige arter – fra strategi til handling, Stjørdal 13.10.08

- Bilde: Denne europeiske løvfrosken ble funnet i fruktdisken i en matvareforretning i Trondheim i 2007. Trolig blindpassasjer i fruktsending fra Spania.
- Norges første nasjonale strategi mot fremmede arter i 2007. Ti departement med, ledet av MD.

Fire viktige prinsipper:

- 1) **Føre-var-prinsippet.** Hovedfokus er på tiltak som forhindrer at fremmede arter i det hele tatt havner i norsk natur.
- 2) **Sektoransvaret.** Alle sektormyndigheter har ansvaret for miljøpåvirkninger fra sin egen sektor.
- 3) **Økosystemtilnærming.** Innebærer at menneskers aktivitet skal forvaltes slik at økosystemenes struktur, funksjon, mangfold og produktivitet skal opprettholdes i størst mulig grad.
- 4) **Miljøpåvirker skal betale.** Tiltakshaver må bære merutgiftene ved forebyggende tiltak mot introduksjoner av fremmede arter og tiltakshaver holdes ansvarlig for eventuelle miljøskader som følger av introduksjon.

Strategi med tre trinn

Forebygge

Bekjempe

Begrense spredning og skade

Ørekyte

Foto: Bjørn Ove Johnsen

Bilde: ørekyte - etter mange tiår med aktiv spredning fra menneskets side - er i ferd med å bli den mest utbredte ferskvannsfisken i Norge. Dette har ført til at for eksempel ørretbestanden i mange innsjøer er gått kraftig tilbake. Spredningen er derfor ikke bare en trussel mot vårt naturmangfold, men også mot fiske- og rekreasjonsverdien i våre vassdrag.

Strategien har en tre-trinns tilnærming:

- 1) **Forebygging.** Det er enklere, billigere og ikke minst mer miljøvennlig å forebygge nye introduksjoner, enn å bekjempe arter som allerede har klart å etablere seg i økosystemene.
- 2) **Bekjemping med utryddelse som mål.** Med dette menes at vi skal forsøke å fjerne fremmede skadelige arter fra våre økosystemer der dette er praktisk gjennomførbart.
- 3) **Begrense spredning og skade.** Dersom utryddelse ikke er mulig eller hensiktsmessig, bør det iverksettes tiltak for å begrense spredning og eventuelle skadevirkninger.

"Blindpassasjerer" i ballastvann

- Ballastvann fra skip kan spre fremmede arter
- Norge tiltrådte konvensjonen om ballastvann i 2006
- Forslag til forskrift om ballastvann sendt på høring i september

Amerikansk ribbemanet
på Sørlandskysten

Foto: Hege Vestheim

- Utslipp av ballastvann fra skip kan medføre spredning av fremmede arter.
- Norge: lang kyst, mange skip, relativ høy risiko for spredning. Norske farvann blant verdens mest produktive. Kan bli store økologiske og økonomiske Konsekvenser.
- Amerikansk ribbemanet ble observert i sommer på sørlandskysten. Den spiser både fiskeegg og larver.
- Norge tiltrådte konvensjonen om ballastvann i desember 2006. Forslag til forskrift om ballastvann sendt på høring fra Sjøfartsdirektoratet 12. september i år. Ventes å tre i kraft innen sommeren 2009.
- Ved å innføre nasjonale krav før ballastvannkonvensjonen trer i kraft internasjonalt, vil Norge være blant de første landene i verden som innfører krav til håndtering av ballastvann. Gjør oss til et foregangsland for å hindre spredning av fremmede arter.
- Kravene: skip som seiler inn og ut av norsk territorialfarvann og økonomisk sone må skifte ut ballastvann i bestemte avstander fra kysten eller eventuelt i bestemte soner. Alternativt kan skipene velge å rense ballastvannet før det slippes ut eller levere det til mottaksanlegg der slike finnes.

Rovdyrsperre på Tautra

Fotos: Per Gustav Thingstad

Det best kjente eksempelet på hvordan en vei er blitt benyttet som spredningskorridor for arter, er innvandring av rev, grevling og mår til øya Tautra i Nord-Trøndelag, etter bygging av vei til øya på 70-tallet.

Rovdyrene medførte stor reduksjon i bestanden av flere fuglearter på øya. Øya har status som sjøfuglreservat og Ramsar-område (bevaring av våtmarker).

I 2004 ble deler av veifyllingen erstattet med en bro, og det ble etablert en rovdysperre (gitterport) på broa som hindrer rovpattedyr i å passere.

Nytt klima – nye arter

- Arter som endrer utbredelse pga klimaendringer

– regnes ikke som fremmede arter
- Endret klima kan gi utfordring å skille mellom introduserte arter og de som forekommer naturlig

Foto: Marianne Gjørsv

Som følge av temperaturøkning, kan vi forvente at sørlige arter sprer seg til Norge, nordover og evt fra Norge til andre land uten menneskers hjelp.

Arter som endrer utbredelse pga klimaendringer regnes ikke som fremmede arter.

Endret klima kan imidlertid gi utfordring å skille mellom introduserte og arter som forekommer naturlig.

Forslag til ny naturmangfoldlov

- Eget kapittel om fremmede arter
- Foreslår regelverk for innførsel og utsetting av arter
- Opprydding og skadebegrensning

Fotos: Heidi Hansen

12

Miljøverndepartementet, *Fremmede skadelige arter – fra strategi til handling, Stjørdal 13.10.08*

Bilde 1: Den fremmede arten kjempebjørnekjeks i full utfoldelse. Arten sprer seg fort og er såkalt invaderende. Det betyr at den skyver norske planter som for eksempel prestekraver og blåklokker ut av floraen.

Bilde 2: Utrydding av kjempebjørnekjeks i Ski kommune, Akershus. Kjempebjørnekjeks er også giftig og ved berøring vil plantesaften gi etsende sår.

Regjeringen foreslår et nytt heldekkende regelverk om innførsel og utsetting av arter i forslag til ny lov om naturmangfold.

I dag har vi regler om fremmede organismer i flere lover. Men ingen generelle prinsipper finnes for disse reguleringene. Er også hull i regelverket (vedr. virvelløse dyr). Krav til miljøvurderinger mangler ofte.

Nye regler vil ivareta miljøhensyn ved introduksjon av fremmede arter. Mulige virkninger for naturmangfoldet skal klarlegges i søknader om innførsel og utsetting av fremmede organismer.

Føre-var-prinsippet skal legges til grunn ved avgjørelser av tillatelse til innførsel eller utsetting.

Tillatelse skal ikke gis hvis det er grunn til å anta at det vil gi vesentlig følger for naturmangfoldet.

Regjeringen styrker innsatsen

- **Firedobling** i MD budsjett for 2009 (økt 10 mill. kr.)
- Tiltaksplaner, informasjon, styrking av fylkesmannens rolle, støtte til kontroll og bekjempelsestiltak
- Oppfølging og koordinering av sektorenes arbeid

Harlekinmarihøna

Foto: Oddvar Hanssen, NINA

Bilde: Harlekinmarihøna kom til Norge i 2006 med planter fra Nederland. Den spiser bl.a. andre marihøner og snylteveps og har skapt både økologiske og økonomiske problemer i flere land.

Konferansen: fra strategi til handling. Miljømyndighetene ønsker å gå foran med godt eksempel. Firedobling på MDs budsjett for 2009 . Økningen er på hele 10 millioner kroner. Til sammen 13.1 mill. kr i 2009.

Tiltaksplaner mot utvalgte skadelige arter som miljøforvaltningen har ansvaret for. Informasjonstiltak rettet mot bransjer og organisasjoner

Oppfølging og koordinering av andre sektorenes arbeid.

Styrking av fylkesmannens rolle som veileder og koordinator for tiltak mot fremmede arter på regionalt nivå. Støtte til kontroll og bekjempelsestiltak i regi av fylkesmannen, kommuner eller organisasjoner

Vi håper at sektorene følger etter og styrker innsatsen på dette viktige området. Vi har en stor jobb foran oss og kommer til å trenge innsats og engasjement! Vi må handle nå!

Takk for
oppmerksomheten!

Foto: Lisbeth Gederaas

Bilde: Mårhunden hører opprinnelig hjemme i Asia, men har trolig rømt fra pelsoppdrett i Øst-Europa og vandret til Norge. Mårhund er ikke ønsket i Norge fordi den kan spre parasitter og sykdom og kan gjøre stor skade på hekkende fugl.